

Dr. Mester Attila

A tábornok, aki visszaszerezte Lengyelországot

Józef Piłsudski

Fotó: Internet

Idén ünnepelték a lengyel függetlenség visszanyerésének 100. évfordulóját. A minden év november 11-én látványos külsőségek mellett megtartott emléknapon az ország függetlenségének, ténylegesen önálló állami létének 1918-as visszanyerésére emlékeznek a lengyelek, s a díszes felvonulások, ismertterjesztő és szórakoztató televíziós-, valamint rádióműsorok, illetve ekkorra időzítve megjelenő új publikációk, szoboravató ünnepségek kedvelt, jelképpé vált témája Józef Piłsudski tábornok alakja. Az ő nevéhez kötik ugyanis a Nagy Háborút követően frissen visszaszerzett lengyel függetlenség megszerzését és megvédését, s eme tettének köszönhető-

en a lengyel történelem egyik legkedveltebb alakjának számít ma is.

Ahhoz, hogy milyen út vezetett hírnevét és (mondhatni) kultuszát megalapozó tetteihez, nagyon fontos röviden megismernünk fiatalkorával, mely világnézetének kiindulópontját képezte. Józef Klemens Piłsudski 1867. december 5-én látott napvilágot egy elszegényedett lengyel nemesi család második fiúgyermekéként, a ma Litvániához, akkor viszont még Oroszországhoz tartozó Zулówban. A Lengyel-Litván Unió idejében a Litván Nagyfejedelemség részét képező területen a lengyel, orosz és litván népesség keveredett, a Piłsudski család (habár egye-

sek szerint litván gyökerei is voltak) a lengyel hazafias tradíciókat ápolta. A fiatal Józef a wilnói (ma Vilnius) orosz gimnáziumban tanult, viszont azt meg kell jegyezni, hogy nem túl nagy lelkesedéssel. A lengyel származására büszke család ugyanis igyekezett kijátszani az orosz kormány nemzetiségellenes és oroszosító törekvéseit, így például az édesanya, Maria Bilewicz, gyermekeinek otthon lengyel történelmet és irodalmat tanított - annak ellenére is, hogy ezek oktatását az orosz hatóságok szigorúan tiltották. A családfő, az idősebb Józef pedig az 1863-1864-es januári felkelés idején az orosz megszállás ellen harcolt, így igazán érthető, hogy a fiatal Józef is magáénak vallotta a lengyel hazafiságot, valamint a szó szoros értelemben vett oroszellenességet is. A korabeli lengyel-orosz viszonyra jellemző nemzetiségi-vallási ellentétek is megjelentek ebben a beállítottságban, hiszen katolikus lengyelként igencsak vonakodott a kötelező orosz nyelvű ortodox istentiszteleteken való részvételtől is. Ellenérzései a wilnói, majd pedig a harkovi egyetemen folytatott orvosi tanulmányai alatt is megmaradtak, sőt végül mindez oda vezetett, hogy részt vett egy oroszellenes diák-összeesküvésben is. A szervezkedés megbukott, s a fiatal, még csak 20 éves Piłsudskit öt évnyi kényszer-száműzésre küldték - Szibériába.

Száműzése alatt sajátos módon lehetősége nyílt fegyveres szolgálatra is, melyet önként el is vállalt, ezzel tudatosan, harcászati és stratégiai ismereteket szerezve készítette fel magát hazája remélt és vágyott, katonai úton történő felszabadítására. Ezt szem előtt tartva igyekezett minél hamarabb, minél több katonai tudásra és tapasztalatra szert tenni, ahogy azt sok más, vele hasonló nézeteket valló honfitársa is tette. Közben pedig várta a pillanatot, amikor az európai nagyhatalmak küszöbön álló, sokak által várt és előre megjósolt összezapása megnyitja majd a lehetőséget terveik véghezvitelére. A szabad Lengyelország megteremtésére irányuló szervezkedést hazatérése után is folytatta. Belépett az akkoriban népszerűvé váló Lengyel Szocialista Pártba, mely annak ellenére, hogy baloldalinak számított, a többi hasonló politikai szerveződéssel ellentétben a lengyel függetlenség ügyét képviselte. Habár Piłsudski hamarosan befolyásos tagja, majd pedig vezetője is lett a szocialista pártnak, egy idő után mégis csalódnia kellett, s később szakított is a baloldali irányzatokkal. Az orosz hatóságokkal való folyamatos konfliktusai miatt 1901-től az osztrák fennhatóság alatt lévő, ám szintén lengyel Galíciában és Krakkóban folytatta tevékenységét. 1905-ben megalapította a Harci Szövetséget, mely a lengyelek katonai kiképzésének támogatásával és lövészegyletek létrehozásával szintén a leendő független lengyel haderő alapjainak megteremtését szolgálta. Ügyes politikát folytatva ehhez 1908-tól sikerült megkapnia az Osztrák-Magyar-Monarchia vezérkarának támogatását is, melyért cserébe a szö-

Fotó: Internet

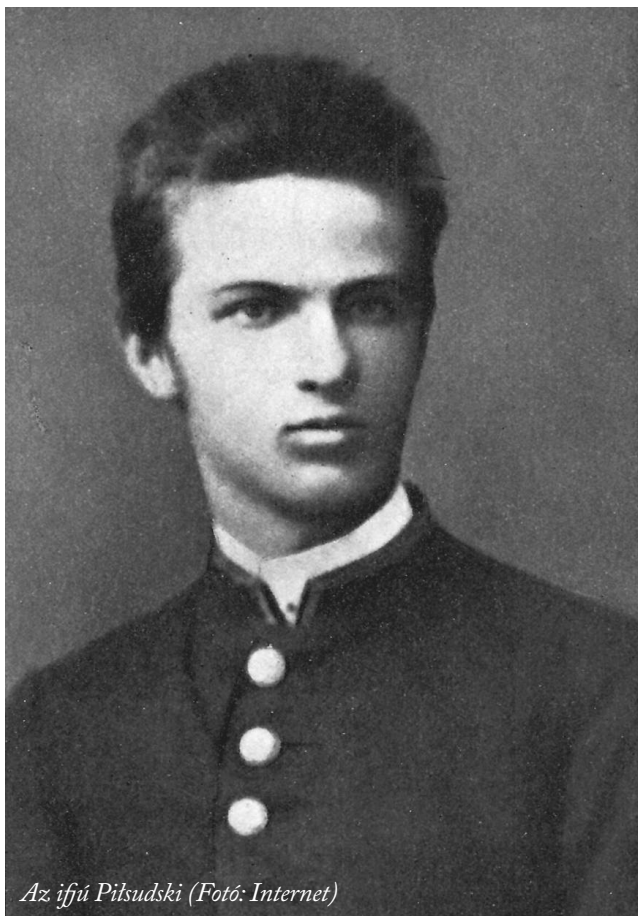

vetségnek annyit kellett vállalnia, hogy egy esetleges orosz-osztrák fegyveres konfliktus esetén a lengyel katonák az Osztrák-Magyar-Monarchia oldalán vesznek részt a harcokban.

És pont így is történt: mivel Piłsudski Oroszországot látta a lengyel függetlenség legnagyobb ellenségének, a Harci Szövetség tevékenysége nyomán létrejött lengyel légiók az első világháborúban a Monarchia és a Német Birodalom oldalán vettek részt a harcokban. Az 1914-ben Varsóban megalakult lengyel nemzeti kormány Józef Piłsudskit nevezte ki a Lengyel Légió néven egyesített lengyel haderő főparancsnokává, méghozzá tábornoki rangban. Ettől kezdve a lengyel egységek (és Piłsudski) feladata annyiban állt volna, hogy szolgálják a saját nagyhatalmi céljaikért küzdő Osztrák-Magyar-Monarchiát és a Német Birodalmat. Csakhogy a lengyel tábornok ekkor is hű maradt célkitűzéséhez, s a lengyel függetlenség ügyéhez való makacs ragaszkodása és a lengyel érdekek mellett való kiállása sok borsot tört a német és osztrák vezetők orra alá. Kitarása azonban mégis meghozta a gyümölcsét, ugyanis 1916-ban végül a központi hatalmak is beleegyeztek egy, az oroszoktól elfoglalt lengyel területeken kialakított félig autonóm lengyel állam létrehozásába. Ez az állam, melyet egy ideiglenes államtanács irányított, s melynek katonai vezetője Piłsudski tábornok lett, már egy nagy lépés volt a független Lengyelország létrehozása felé, de még mindig nagyon kevés volt ahhoz képest, ami a tábornok szemé előtt lebegett. S hamarosan ki is derült, hogy igazi függetlenségről ebben a formában nem lehet szó: amikor 1917 tavaszán a tábornok megtagadta, hogy az ideiglenes len-

gyel állam katonái felesküdjenek a németekre, Magdeburgba internálták – s a háború végéig ott is tartották.

Abszurd módon Lengyelország függetlenségének ügyben csak akkor következett be újabb fordulat, amikor Piłsudski lengyel államának szövetségesei, az Osztrák-Magyar-Monarchia és a Német Birodalom elvesztették a háborút. Európa határvonalait a győztesek újrarajzolták, s ez a nagy mesterséges

Az ifjú Piłsudski (Fotó: Internet)

átrendezés sok lehetőséget tartogatott magában (mint később kiderült, egy újabb világháborút, valamint máig ható következményeket is magában foglalt még, de ez egy másik publikáció témája lehetne). Még 1917 augusztusában létrejött Párizsban az összes lengyel politikai érdekcsoportot képviselő Lengyel Nemzeti Bizottság, s ezt az Antant hatalmak a lengyelek hivatalos képviselőjének és hadviselő félnek ismerték el. A Lengyel Nemzeti Tanácsra átalakuló bizottság lengyel hadifoglyokból, valamint nyugaton élő lengyelekből 50.000 fős hadsereget állított fel Haller tábornok parancsnoksága alatt, s ez a haderő be is kapcsolódott a németek elleni harcokba. 1918-ban a lengyelek által életre hívott régenstanács a varsói és a párizsi lengyel politikusok együttes bevonásával alakított kormányt, valamint felállították a hazai lengyel hadsereget is, melynek élére Piłsudski tábornokot nevezték ki. Ő volt ugyanis az egyetlen tekintély, akit a lengyel társadalom minden rétege feltétel nélkül elfogadott, s aki így képes volt uralni az immár valóban újjászületni látszó, ám még sok fenyegetéssel (pl a bolsevik terjeszkedéssel) szembenézni kénytelen Lengyelországban kialakult zűrzavaros helyzetet. Érdekes adalék, mely jól mutatja az akkori viszonyokat, hogy a magdeburgi internálásból visszatérő tábornoknak nagy gondot okozott, hogy hogyan oldja meg azt, hogy katonái előtt legalább valamennyire szalonképesen jelenhessen meg – ruházata ugyanis addigra teljesen megkopott, tönkrement. Hirtelen ötlettől vezérelve felvette korábbi szürke légiós egyenruháját, s a továbbiakban ez is maradt ismertetőjegye – az utókor emlékeztében is máig ez a kép él róla.

Fotó: Internet

A régenstanács teljes hatalmát a hazatérő Piłsudskinak adta át. Fontos megjegyezni azonban, hogy nem arról volt szó, hogy a tábornok egyeduralomra tört volna: nem megragadta a hatalmat, hanem egyszerűen ráruházták azt. Azt pedig, hogy ez a döntés valójában mennyire is helyes volt, hamarosan a történetek igazolták: Lengyelországnak igencsak szüksége volt egy gyors és hatékony döntésekre képes vezetőre a következő években, amikor a nehezen kiharcolt függet-

lenséget kellett megvédeni a belső és külső támadásoktól.

A hazai kommunisták, akik oroszországi elvtársaikhoz hasonlóan a kapitalista rendszer szétzúzásától várták a problémák megoldását, csak a kisebb problémát jelentették. 1920-ban ugyanis az ukrán területek kérdése újfent háborút robbantott ki az éppen csak stabilizálódó Lengyelország és az átmenetileg függetlenné váló Ukrajna, majd pedig a bolsevik orosz állam között. Az egész konfliktus lengyel katonai fellépéssel kezdődött: a világháborút lezáró békeszerződések nyomán igen sok lengyel rekedt Lengyelország keleti határain túl, immár Ukrajnához tartozó területeken. Ezen, lengyel többségű területek visszaszerzéséért, valamint a rohamosan terjedő bolsevik fenyegetés elleni védekezés céljából lengyel csapatok hatoltak be Ukrajna területére. A kezdeti lengyel sikerek azonban nem sokáig tartottak, s a szovjet-orosz csapatok hamarosan ellentámadásba lendültek. Veszélybe került nem csak Lengyelország léte, de a lengyel főváros eleste könnyen Európa bolsevizálódását is okozhatta volna. Az, hogy ennek sikerült megálljt parancsolni, és megmenteni Lengyelországot, valamint Európát is, Piłsudski tábornok soha nem múló érdeme. A vörös haderőt vezető Mihail Tuhacsevszkij Lenin utasítása alapján kiadott hadparancsa világosan mutatja a bolsevikok céljait: „Lengyelország hulláján keresztül vezet az út a világforradalom felé!” A lengyeleknek azonban sikerült a

szinte lehetetlen – a lengyel történetírásban csak „visztulai csodaként” emlegetett varsói csatában sikerült megállítaniuk az ellenség rohamát. Az akkorra hatalmas veszteségeket szenvedett, utolsó tartalékait is mozgósító lengyel haderő katonái fejenként összesen hat-hét tölténnyel várták a vörös katonák mindent elsöprő rohamát, amikor is befutottak a frontra a Magyarország által küldött segélyszállítmányok – elsősorban lőszer. Franciaország mellett a háborút elvesztő, és a trianoni békediktátum rendelkezései által megcsönkített Magyarország volt az egyetlen állam, amely kézzelfogható segítséget nyújtott a lengyeleknek a védekezéshez: sőt, minden nélkülözhető lőszerkészletét a lengyelek rendelkezésére bocsátotta! Az idejében érkező utánpótlás birtokában Piłsudski tábornok a Vörös Hadsereg frontjának gyenge pontján indított, személyesen vezetett ellentámadással képes volt az utolsó pillanatban vesztes helyzetből győzelmet aratni. Varsó felszabadult a köré vont gyűrű szorításából, a bolsevik hadak több tízezer elesett katonát hátrahagyva elmenekültek, Lengyelország pedig megmenekült. A győzelem olyan hihetetlennek tűnt, hogy a „visztulai csodát” egyesek valóban csodával magyarázták: a döntő harcok éppen augusztus 15-ére, Mária mennybemenetelének ünnepére estek. Ez a dátum ma nemzeti ünnepnap, a Lengyel Hadsereg napja.

A csodával határos győzelem és a rend helyreállítása után az addigra nemzeti hősné kijáró tisztelettel övezett Piłsudski marsall látszólag visszavonult a politikai tevékenységtől és kizárólag katonai kérdésekkel, a hadsereg modernizálásával foglalkozott. Önként vállalt visszavonulásához nagyban hozzájárult az is, hogy 1923-ban a lengyel kormányban fő ellenfelei, a Nemzeti Demokrata Párt tagjai kerültek túlsúlyba, s ez nyilván korlátozta lehetőségeit. Érdekes módon

Az államfő
(Fotó: Internet)

Bialystok

